

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК [340.13:342.732]:347.1/.2

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.3/07>

Іванець І. П.

Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України

ОСОБЛИВОСТІ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ПРИ ЗАХИСТІ ПОРУШЕНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

У статті досліджено особливості принципу верховенства права при захисті порушених цивільних прав. Цивільне судочинство, як одна із провідних та фундаментальних форм здійснення правосуддя в державі, повинно базуватися на цьому принципі. Це є гарантією справедливого, неупередженого та ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів як фізичних, так і юридичних осіб. У сучасному розумінні принцип верховенства права в цивільному судочинстві передбачає, що судовий процес та рішення суду мають ґрунтуватися на чітко визначених нормах і законах, а не на суб'єктивних переконаннях, бажаннях або розпорядженнях суддів чи інших учасників процесу. Суди зобов'язані дотримуватися відповідних правових норм під час ухвалення рішень у таких справах. Рішення суду мають базуватися на обґрунтованих підставах і належних доказах. Принцип верховенства права у цивільному судочинстві відіграє ключову роль у забезпеченні виконання правових норм, гарантує справедливість, рівність та правопорядок у вирішенні цивільних конфліктів і спорів. Він сприяє вирішенню правових ситуацій відповідно до встановлених законом процедур і критеріїв, відкриваючи можливість для творчого, а не механічного застосування правових норм. Судові рішення, керовані цим принципом, покликані утверджувати справедливість і права людини, а також зміцнювати довіру до судової системи. Зазначений принцип охоплює не лише матеріальний аспект, що підкреслює правові відносини між людиною і державою на основі визнання людської гідності як найвищої соціальної цінності, а й процедурний аспект. Він передбачає дотримання вимог прозорості та відповідності правотворчої й правозастосовної діяльності певним стандартам, таким як заборона зворотної дії закону, ясність і несуперечливість законодавства, а також однаковий підхід до його застосування. Незважаючи на виклики воєнного часу, основною метою цього принципу залишається захист прав і законних інтересів громадян, забезпечення законності судових рішень та підтримка регулювання цивільного процесу на належному правовому рівні.

Ключові слова: засади цивільного судочинства, принцип верховенства права, захист цивільних прав, цивільне судочинство, порушення цивільних прав.

Постановка проблеми. Принцип верховенства права є основоположною засадою сучасної правової держави та визнаний ключовою демократичною цінністю. У контексті судочинства цей принцип набуває особливого значення, оскільки саме судова система забезпечує дотримання вимог закону та реалізацію верховенства права. Цивільне судочинство, як одна із провідних форм здійснення правосуддя в державі, повинно базуватися на цьому принципі. Це є гарантією справедливого, неупередженого та ефективного

захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів як фізичних, так і юридичних осіб. Разом із тим, не дивлячись на широке нормативно-правове та доктринальне визнання верховенства права, механізми його реалізації у сфері захисту цивільних прав залишаються недостатньо узагальненими та концептуально непорядкованими.

Сучасні соціально-економічні трансформації, зростання складності приватно-правових відносин, а також активна імплементація європейських

стандартів правосуддя загострюють потребу в критичному аналізі того, як принцип верховенства права фактично впливає на судову практику щодо поновлення порушених цивільних прав. Суперечливість судової практики, колізії між нормами матеріального та процесуального права, а також відсутність єдиних критеріїв оцінювання добросовісної поведінки учасників цивільного обороту спричиняють ситуацію, коли однакові за суттю спори вирішуються по-різному, що підриває авторитет судової влади та довіру до правової системи загалом. Окрім того, дедалі більшого значення набувають стандарти, сформульовані Європейським судом з прав людини, який тлумачить принцип верховенства права як невід'ємний елемент права на справедливий суд, закріплений у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

У царині українського правопорядку інтеграція цих стандартів стикається з практичними викликами, пов'язаними зі складною політико-правовою ситуацією, реформуванням судової системи та підвищеними очікуваннями суспільства щодо оперативності й ефективності судового захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Принцип верховенства права як одна із засад цивільного судочинства є предметом чималої кількості наукових досліджень. Деякі аспекти даної теми вивчали: І. Загребельна [3], І. Коваль [4], В. Кройтор [6], Ю. Соп'яненко [10], Т. Цувіна [14; 15] та ін. Однак вивчення особливостей принципу верховенства права при захисті порушених цивільних прав дослідники розглядають переважно фрагментарно.

Подальший аналіз дозволяє констатувати, що вітчизняна доктрина зосереджується здебільшого на загальнотеоретичному обґрунтуванні верховенства права та його місця у системі процесуальних принципів, залишаючи поза увагою механізми інтеграції цього принципу в конкретні способи захисту цивільних прав і стандарти доказування у судовому процесі. Так, у рамках виконання дисертаційного дослідження Т. Цувіною було запропоновано комплексну характеристику верховенства права у цивільному судочинстві [15]. У свою чергу В. Кройтор, досліджуючи сутність верховенства права при здійсненні правосуддя, наголосив на необхідності забезпечення балансу між диспозитивністю цивільного процесу та активністю суду, втім його праця фокусувалася на загальних методологічних засадах і не деталізувала критерії допустимості втручання суду у доказову діяльність сторін [6].

І. Загребельна особливий акцент робить на концепті справедливого суду як складової верховенства права, доводячи, що ефективність цивільного судочинства неможлива без впровадження стандартизованих підходів до тлумачення правових норм у світлі рішень ЄСПЛ [3]. Дослідження І. Ковалю, присвячене реалізації принципу верховенства права під час вибору способів захисту, актуалізувало питання співвідношення публічних та приватних інтересів [4]. Історико-правовий аналіз Ю. Соп'яненка дозволив висвітлити еволюцію концепції верховенства права в цивільному судочинстві [10].

Однак, маючи у розпорядженні значний теоретичний доробок, сучасний рівень наукового опрацювання проблеми залишається недостатнім для вироблення цілісної моделі застосування принципу верховенства права при захисті порушених цивільних прав, що позначається на однорідності судової практики та передбачуваності результатів судового розгляду. Це зумовлює необхідність поглибленого дослідження, спрямованого на виявлення доктринальних прогалин, систематизацію правових підходів і узагальнення судових прецедентів, яке дозволить вдосконалити право застосування у сфері цивільного судочинства.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити особливості принципу верховенства права при захисті порушених цивільних прав.

Виклад основного матеріалу. Ст. 8 Конституції України [5] визначає, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Водночас, як слушно зауважується у літературних джерелах [11, с. 271], принцип верховенства права закріплений не лише на конституційному, але і на галузевому рівні. Так, зокрема, у положеннях Цивільного процесуального кодексу України [13] (далі – ЦПК України), а саме в статті 10 закріплено, що суд при розгляді справи керується принципом верховенства права. Тобто ЦПК встановлює дію регулювання верховенства права при здійсненні цивільного судочинства.

Як свідчить сучасний теоретичний і практичний досвід, найбільш продуктивним для розуміння верховенства права є тлумачення верховенства права «як певної суми щільно переплєтених між собою принципів, котрі разом творять ядро доктрини конституціоналізму, а відтак є необхідним для будь-якого демократичного суспільного устрою» [8]. Загальновизнано, що принцип верховенства права є фундаментальним загальноправовим принципом соціальної і правової держави, який спирається на панування права в суспільстві. У розуміння прин-

ципу верховенства права покладена ідея нетотожності права і закону, оскільки закон може бути несправедливим, обмежувати права й інтереси людини, створювати можливість для зловживання правом тощо [4, с. 29–30]. З огляду загальноправового значення, принцип Верховенства права – є комплексним правовим явищем, елементи якого виступають структурними складовими цивільного судочинства, таким чином утворюючи ознаку взаємозалежності елементів системи принципів та права в цілому [1, с. 76].

Разом з тим, у сучасному розумінні принцип верховенства права в цивільному судочинстві відноситься до того, що закон є основною нормою, яку суди повинні дотримуватися під час вирішення цивільних справ. Цей принцип вказує на те, що судовий процес та рішення суду повинні ґрунтуватися на чітко визначених нормах і законах, а не на особистих поглядах, бажаннях чи розпорядженнях суддів або інших учасників судового процесу. Суди мають дотримуватися відповідних норм і законів під час прийняття рішень у цивільних справах. Судові рішення повинні ґрунтуватися на обґрунтованих підставах і доказах. Принцип верховенства права в цивільному судочинстві забезпечує дотримання правових норм і гарантує справедливість, рівність та правопорядок у цивільних справах, допомагаючи вирішувати конфлікти та спори відповідно до встановлених законом процедур та критеріїв. Цей принцип відкриває шлях до творчого, а не бездумного застосування закону. Судові рішення з огляду на принцип верховенство права за своїм змістом повинні утверджувати справедливість і права людини, укріплювати довіру до судів [9].

У звіті Венеціанської комісії 24–25 березня 2011 року [2] на підставі аналізу правових систем європейських держав виділено шість необхідних елементів принципу верховенства права:

1) Законність, включно з прозорим, підзвітним і демократичним процесом прийняття законів. Цей принцип означає, що приписів права (law) необхідно неухильно дотримуватись. Посадові особи мають діяти в межах наданих їм повноважень. Жодна особа не може зазнати покарання, якщо вона не порушила раніше ухвалених приписів права, що вже набули чинності, та що за порушення закону (the law) має наставати відповідальність. Здійснення приписів права має бути, в рамках можливого, забезпечене практично. Верховенство права передбачає законність, основу на визнанні і беззастережному прийнятті найвищої цінності людини, її убезпеченні від свавілля

владних інституцій та їх посадових осіб. Це відповідає практиці ЄСПЛ, який у рішеннях часто зазначав, що вислів «згідно з законом – означає щоб закон не суперечив принципів верховенства права». Вимога законності поширюється передусім на діяльність органів державної влади та їх посадових осіб, а не на громадян та їх об'єднання. При цьому, жодна особа не може бути покарана, якщо вона не порушила закону, а також невідворотність покарання за його порушення [8].

2) Правова визначеність. Принцип юридичної визначеності вимагає поваги до принципу *res judicata*, тобто поваги до остаточного рішення суду. Жодна сторона не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового до виконання рішення суду лише з однією метою – домогтися повторного розгляду та винесення нового рішення у справі. Повноваження судів вищого рівня з перегляду мають здійснюватися для виправлення судових помилок і недоліків, а не задля нового розгляду справи. Таку контрольну функцію не слід розглядати як замасковане оскарження, і сама лише ймовірність існування двох думок стосовно предмета спору не може бути підставою для нового розгляду справи. Відхід від цього принципу можливий лише тоді, коли цього вимагають відповідні вагомий й непереборні обставини.

Юридична визначеність передбачає:

- текст закону (the law) має бути легко доступним;
- закони мають бути застосовані у передбачуваний спосіб та з логічною послідовністю;
- юридичні норми мають бути чіткі і точні;
- вимагає дотримання принципу *res judicata*;
- держава повинна дотримуватись взятих на себе певних зобов'язань, виконувати покладені на неї певні функції чи виголошені нею перед людьми певні обіцянки (поняття «законних очікувань»);
- закон застосовано на практиці [8].

3) Заборона довільності у прийнятті рішень.

4) Доступ до правосуддя, що здійснюється незалежним і безстороннім судом, включно з можливістю оскаржити в суді адміністративні акти. На думку Т. Цувіної, доступність правосуддя включає: а) право на доступ до суду; б) право на доступ до ефективних засобів правового захисту; в) право на доступ до ADR; г) право на доступ до міжнародних засобів захисту прав людини [15, с. 139]. У практиці ЄСПЛ розрізняються легітимні й нелегітимні обмеження права на доступ до суду. Водночас варто зауважити, що встановлення в цивільному процесуальному зако-

нодавстві вимог до форми і змісту позовної заяви, порядку звернення до суду за судовим захистом, вимог щодо необхідності дотримання правил юрисдикції, строків оскарження тощо є легітимними обмеженнями права на доступ до суду, що спрямовані на забезпечення належного здійснення судочинства в цивільних справах. Проте в окремих випадках зазначені обмеження стають дійсними перешкодами в реалізації права на доступ до суду, що порушують вимоги п. 1 ст. 6 ЄКПЛ. За своєю природою перешкоди в реалізації права на доступ до суду можуть бути: суб'єктивними, юрисдикційними, темпоральними, фінансовими й процедурними [15, с. 153].

5) Повага до прав людини. Належна судова процедура має сприйматися як така, що має більш глибокий сенс, адже відбиває ідею правової системи, в якій право – це режим управління людьми, в основі якого лежить повага до гідності тих, до кого застосовуються норми, як до істот, здатних пояснити себе. За такого підходу гідність людини визнається найвищою цінністю, а вимоги належної судової процедури відбивають сутність процесуального аспекту верховенства права, який також набуває людиноцентристського змісту [15, с. 49]. Так, у ЦПК України наголошується на обов'язку суду поважати честь і гідність усіх учасників судового процесу і здійснювати правосуддя на засадах їх рівності перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак [13].

6) Недискримінація і рівність перед законом. Принцип юридичної рівності в найзагальнішому сенсі означає, що до однойменних суб'єктів не можуть застосовуватися будь-які розрізнення, винятки, обмеження чи переваги з огляду на певні їхні властивості [12, с. 24–25]. Сутність процесуальної рівноправності полягає в тому, що сторони в цивільному процесі наділяються рівними (але не однаковими) процесуальними правами та обов'язками. До змісту принципу процесуальної рівноправності сторін належать закріплена в законодавстві рівність процесуальних прав та обов'язків сторін, наявність процесуальних гарантій, які забезпечують однакові можливості для здійснення прав і виконання обов'язків у процесі, та рівна процесуальна допомога суду. Закріплення в цивільному судочинстві такої засади, як процесуальна рівність сторін, насамперед обумовлено рівноправністю суб'єктів у матеріальних правовідносинах, з яких і виникає цивільно-правовий спір

[7, с. 54–55]. Принагідно зауважимо, що принцип рівності перед законом і судом є проявом загального принципу рівності, який у різних системах права – міжнародно-правовій і національній (внутрішньодержавній) – зважаючи на особливості суб'єктного складу і характер відносин, виражається в таких особливих проявах, як принцип суверенної рівності у міжнародному праві та принцип рівності однойменних суб'єктів (громадян, юридичних осіб) у внутрішньодержавному праві.

Яскраве застосування принципу верховенства права є рішення у справі №494/1299/17 від 24 січня 2018 року. В якому Публічне акціонерне товариство комерційний банк «Приватбанк» звернулось з позовом до особи стягнути заборгованість по кредитному договору на загальну суму 11213 гривень. Відповідачка зазначила, що є пенсіонеркою й іншого доходу не має у зв'язку з чим така сума боргу є занадто великою для її скрутного матеріального становища. Суд керувався принципом верховенства права і вказав, що одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України [3, с. 20].

Водночас Т. Цувіна, виокремлює наступні ключові концепти, що складають зміст принципу верховенства права в цивільному судочинстві:

- а) визнання пріоритетності прав людини;
- б) законність, що передбачає неухильне дотримання під час здійснення цивільного судочинства норм процесуального та матеріального законодавства за умови, що воно відповідає встановленим ЄСПЛ вимогам до «якості закону», зокрема є доступним та передбачуваним;
- в) юридична визначеність, яка гарантує передбачуваність та стабільність правозастосування, передбачаючи заборону надмірного формалізму та застосування зворотної дії закону, забезпечення єдності судової практики, дотримання правила *res judicata* та вимогу виконання судових рішень;
- г) пропорційність, що спрямована на забезпечення розумного балансу приватних і публічних інтересів у сфері здійснення правосуддя в цивільних справах, відповідно до чого під час розгляду справи в порядку цивільного судочинства та ухваленні рішення у справі цілі обмежень прав людини

повинні бути істотними, а засоби їх досягнення – обґрунтованими і мінімально обтяжливими для осіб, чий інтереси обмежуються;

д) доступність правосуддя, що гарантує право на доступ до суду, а в окремих випадках також право на ефективні засоби правового захисту та право на доступ до альтернативних способів вирішення спорів;

е) гарантії права на справедливий судовий розгляд, зокрема, незалежність та неупередженість суду, рівноправність та змагальність судочинства, заборону втручання законодавця у процес відправлення правосуддя, вмотивованість судових рішень тощо [14, с. 117].

Як слушно відзначає В. Кройтор, принцип верховенства права охоплює не лише змістовний аспект (правового відношення між людиною і державою на засадах визнання людини вищої соціальної цінності), але й процедурний аспект, який базується на вимогах відповідності правотворчої та правозастосовної практики певним стандартам, як: заборона зворотної дії закону, вимога ясності та несуперечності закону; вимога щодо однакового застосування закону та ін. [6, с. 58].

З введенням в країні воєнного стану цивільний процес зазнав значних змін щодо свого регулювання. Процес реалізації принципу верховенства права в цивільному процесі в умовах воєнного стану має характерні теоретичні та практичні, правові та процесуальні особливості, які потребують постійного науково-правового дослідження. Однак незважаючи на дію воєнного стану, завданням верховенства права в цивільному процесі є захист прав і законних інтересів людини та громадянина, дотримання законних рішень в судовому розгляді, регулювання цивільного процесу на належному правовому рівні [11, с. 271].

Разом з тим, реформування правосуддя не може бути раптовим і хаотичним процесом. Воно потребує ретельної підготовки, спрямованої на виявлення недоліків, які перешкоджають ефективній роботі системи цивільного судочинства

та забезпеченню справедливого судового розгляду. До таких недоліків можуть належати причини економічного характеру, зокрема надмірне навантаження на судову систему або невідповідність між рівнем судових витрат учасників процесу та їхнім економічним становищем. Не варто виключати і проблеми, пов'язані з регулюванням цивільно-процесуальних відносин. Серед ключових питань – тривалість розгляду справ, складність окремих процедур та правил, а також високе навантаження на суди першої та касаційної інстанцій. Виявлені проблеми значно впливають на визначення заходів, необхідних для усунення цих недоліків і покращення ефективності цивільного судочинства. У цьому контексті вважається, що одним із головних завдань подальшого реформування системи правосуддя має стати забезпечення реального верховенства права. Це зрештою повинно привести до справедливості у судових процесах і вирішенні цивільних справ [9, с. 171].

Висновки. Отже, принцип верховенства права в цивільному судочинстві включає такі ключові складові: пріоритетність прав людини; законність, що передбачає обов'язкове дотримання норм процесуального та матеріального законодавства при здійсненні цивільного судочинства; юридична визначеність, яка гарантує стабільність і прогнозованість правозастосування; заборона довільності у прийнятті судових рішень у справах, які стосуються захисту порушених цивільних прав; пропорційність, яка забезпечує справедливий баланс між приватними та публічними інтересами у правосудді; доступність правосуддя, яка гарантує право на звернення до суду, а також у деяких випадках право на ефективні засоби захисту та доступ до альтернативного вирішення спорів; гарантії справедливого судового розгляду; недискримінація і рівність перед законом та судом, сутність яких полягає в тому, що сторони в цивільному процесі наділяються рівними (але не однаковими) процесуальними правами та обов'язками.

Список літератури:

1. Волощенко О. М. Деякі аспекти модернізації принципу верховенства права у цивільному процесуальному праві України. *Цілі сталого розвитку в аспекті зміцнення національного та міжнародного правопорядку*: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя Львів-Одеса-Ужгород-Харків-Чернівці, 27 жовтня 2023 року). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 75–77.
2. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія). Доповідь про правовладдя (Дослідження № 512/2009) / Венеційська комісія; переклад українською Головатого С. Страсбург; Венеція, 25–26 березня 2011. 25 с. (CDL-AD(2011)003rev2-ukr). URL: <https://surl.li/iznbxh> (дата звернення: 19.06.2025).
3. Загребельна І. А. Верховенство права у цивільному процесі. *Міжнародний науковий журнал Інтернаука*. 2018. №8 (2). С. 19–20.

4. Коваль І. Реалізація принципу верховенства права при застосуванні способів захисту прав та інтересів. *Правничий часопис Донецького університету*. 2019. №2. С. 26–33.
5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 19.06.2025).
6. Кройтор В. А. Сутність принципу верховенства права при здійсненні правосуддя в цивільних справах. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці від дня народження Пушкіна О. А. (Харків, 20 травня 2022 р.). С. 56–60.
7. Миколаєць В. А., Котович І. О. Принципи та процедури судочинства («Цивільне судочинство») : навчальний посібник. Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. 150 с.
8. Олійник А. Верховенство права як засада цивільного судочинства. *Верховний Суд України* : веб-сайт. URL: <https://surli.cc/xuqnan> (дата звернення: 19.06.2025).
9. Петренко В. С. Верховенство права як новий принцип цивільного судочинства. *Інформаційні технології у судочинстві* : матер. всеукр. наук.-практ. конф., яка проводиться в рамках тижня цивільного процесу (Одеса, 18 квітня 2017 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Голубевої Н. Ю. Одеса : Фенікс, 2017. С. 62–66. URL: <https://hdl.handle.net/11300/17974> (дата звернення: 19.06.2025).
10. Соп'яненко О. Передумови формування концепції верховенства права в цивільному судочинстві: історико-правовий контекст. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 69. С. 164–172.
11. Стоєва Т. І., Моїсеєнко Д. М. Верховенство права в цивільному процесі: виклики воєнного часу. *Матеріали І. І. Всеукраїнської науково-практичної конференції (ДДУВС, 16.11.2023)*. С. 269–272.
12. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. Київ : б/в, 2015. 208 с.
13. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1618-15> (дата звернення: 19.06.2025).
14. Цувіна Т. А. Принцип верховенства права у цивільному судочинстві. *Матеріали круглого столу, присвяченого 105-й річниці від дня народження видатного вченого у галузі цивільного процесуального права, доктора юридичних наук, професора Семена Юлійовича Каца* (м. Харків, 15 грудня 2020 р.) : збірник тез / за ред. проф. Гусарова К. В. Харків : ТОВ «Оберіг», 2020. С. 115–118.
15. Цувіна Т. А. Принцип верховенства права у цивільному судочинстві: теоретико-прикладне дослідження: дис... д-ра юрид. н.: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2021. 625 с.

Ivanets I. P. THE FEATURES OF THE PRINCIPLE OF THE RULE OF LAW IN PROTECTION OF VIOLATED CIVIL RIGHTS

The article examines the features of the rule of law principle in the protection of violated civil rights. Civil proceedings, as one of the leading forms of justice in the state, should be based on this principle. This is a guarantee of fair, impartial and effective protection of violated, unrecognized or contested rights and legitimate interests of both individuals and legal entities. In the modern sense, the principle of the rule of law in civil proceedings provides that the trial and court decisions should be based on clearly defined norms and laws, and not on subjective beliefs, desires or orders of judges or other participants in the process. Courts are obliged to adhere to the relevant legal norms when making decisions in such cases. Court decisions should be based on reasonable grounds and appropriate evidence. The principle of the rule of law in civil proceedings plays a key role in ensuring the implementation of legal norms, guarantees justice, equality and legal order in resolving civil conflicts and disputes. It contributes to the resolution of legal situations in accordance with the procedures and criteria established by law, opening up the possibility for the creative, rather than mechanical, application of legal norms. Judicial decisions guided by this principle are designed to affirm justice and human rights, as well as strengthen confidence in the judicial system. The specified principle covers not only the material aspect, which emphasizes the legal relations between a person and the state based on the recognition of human dignity as the highest social value, but also the procedural aspect. It provides for compliance with the requirements of transparency and compliance of law-making and law-enforcement activities with certain standards, such as the prohibition of retroactive effect of the law, clarity and consistency of legislation, as well as a uniform approach to its application. Despite the challenges of wartime, the main purpose of this principle remains the protection of the rights and legitimate interests of citizens, ensuring the legality of court decisions and supporting the regulation of civil proceedings at the proper legal level.

Key words: principles of civil proceedings, the principle of the rule of law, protection of civil rights, civil proceedings, violation of civil rights.